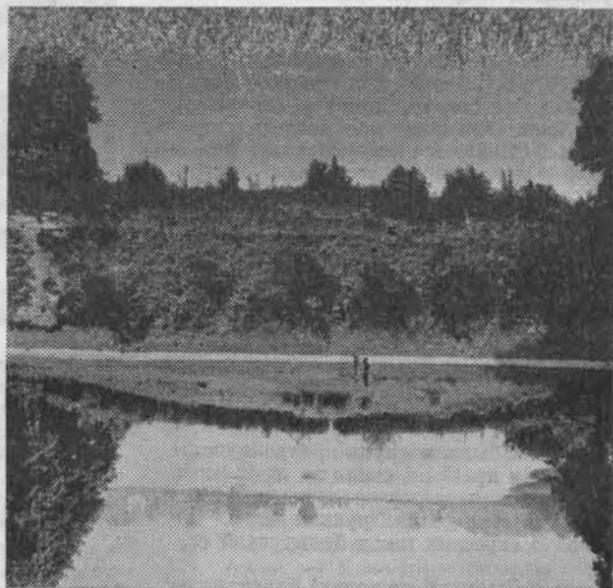


Голас Радзімы

№ 38 (1816)
22 верасня 1983 г.

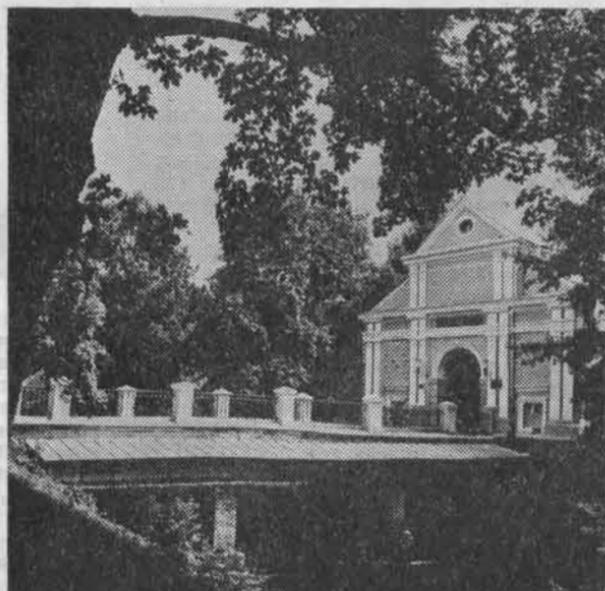
ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СВЯЗЯХ З СУАЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.



Замак у Нясвіжы — выдатны помнік беларускай архітэктуры — быў закладзены ў 1583 годзе. З непермступнай цытадэлі ён з часам ператварыўся ў прадстаўнічы палацава-замкавы ансамбль. З 1945 года тут працуе санаторый. Клопаты аб захаванні ўнікальнага творэння доўгі час узяла на сябе дзяржава.

НА ЗДЫМКАХ: унутраны двор комплексу; стогадовы парк акружае замак; надзвычай маляўнічыя тутэйшыя наваколлі; на сценны і столы роспісы замка; узязная брама. [Артыкул, прысвечаны 400-годдзю Нясвіжскага замка, чытаецца на 7-й стар.]
Фота Я. КАЗЮЛІ.



падзеі • людзі • факты

ВЫСТАУКІ

ЭКСПАНУЕ БЕЛАРУСЬ

Ва ўсіх раздзелах савецкай экспазіцыі на Міжнароднай выстаўцы апаратуры і прыбораў для навуковых даследаванняў — «Навука-83», якая адкрылася ў Маскве, можна ўбачыць вырабы з Беларусі. Доследны завод «Эталон» паказвае вылічальную лічбавую машыну «Эталон-1», Інстытут фізікі АН БССР — лазер на фарбавальніках з размеркаванай зваротнай сувяззю «Гном-2М», інстытуты фізіялогіі і эксперыментальнай батанікі АН БССР — апаратуру, якая вызначае механічны састаў глеб, металалагенную лямпу для вырошчвання раслін, якая мае спектр, блізкі да сонечнага. Прадстаўлены прыборы для даследаванняў структуры і фазавога стану металаў, новыя крышталі і звышчвёрды рэжучы інструмент...

Акадэмія навук рэспублікі падтрымлівае шырокае супрацоўніцтва з вучонымі многіх сацыялістычных краін. На выстаўцы нямаю навуковых прыбораў, створаных у рамках сацыялістычнай інтэграцыі.

ГОСЦІ З-ЗА МЯЖЫ

МАЦНЕЮЦЬ КАНТАКТЫ

У Мінску пабывала група французскіх ліцэістаў, якія прыбылі сюды па лініі Бюро міжнароднага маладзёжнага турызму «Спадарожнік» для вывучэння рускай мовы на базе адной з сярэдніх школ беларускай сталіцы.

Маладзё з Францыі не толькі ўдасканальвала свае веды ў галіне рускай мовы. Гасцям была прапанавана вялікая культурная праграма. Яны пазнаёміліся з выдатнымі мясцінамі Мінска, наведвалі мемарыяльны комплекс «Хатынь», Курган Славы.

Перад ад'ездам з Мінска кіраўнік групы Жэро Эмануэль сказаў:

— Мы ўдзячны Бюро міжнароднага маладзёжнага турызму «Спадарожнік» і ўсім арганізатарам за цікавую і змястоўную праграму, якая дала нам магчымасць бліжэй пазнаёміцца з жыццём савецкіх людзей. Спадзяёмся, што нашы кантакты будуць працягвацца і надалей.

НОВАБУДОУЛІ

ВЫРАСЦЕ ГАЗЕТНЫ КОМПЛЕКС

На вуліцы Лесяшынскага ў Гомелі пачалося ўзвядзенне газетнага комплексу. Тут будуць друкавацца многія цэнтральныя газеты, у тым ліку «Правда» і «Известия», а таксама «Гомельская праўда» і шэраг раённых газет.

На трохгектарнай плошчы размесцяцца 8-павярховы будынак рэдакцыйна-выдавецкага корпуса, вытворчы корпус, блок дапаможных службаў, два стокватэрныя жылыя дамы, сталовая. Да паслуг журналістаў будуць кіназала, бібліятэка, аддзел даведак.

ЗАПУШЧАНА У СЕРЫЮ

ПРЫЧЭПЫ З АЛЮМІНІЮ

Серыйны выпуск прычэпаў новай канструкцыі пачаты на Мінскім аўтамабільным заводзе. Для іх вырабу выкарыстаны алюміній. Сабраны з прустацельных профіляў, якія не ўступаюць па трываласці сталёвым, прычэп стаў лягчэйшы на 250 кілаграмаў, на столькі ж павялічылася грузапад'ёмнасць. Змяненне канструкцыі бартоў дазволіла прыкметна расшырыць карысную плошчу кузава.

НОВАЯ ПРАДУКЦЫЯ

МАЛАКО ДЛЯ ЦЯЛЯТ

Больш разнастайным і каларыйным стане «меню» для цялят на жывёлагадоўчых фермах Асіповіцкага раёна: мясцовы камбінат малочных прадуктаў пачаў выпускаць для іх рэгенерыванае малако. 125 грамаў яго замяняюць па пажыўнасці адзін кілаграм звычайнага, цэльнага. Да таго ж сабекошт заводскага малака ўдвай меншы, чым атрыманага на жывёлагадоўчай ферме.

Выпуск новай прадукцыі падрыхтаваны без спынення асноўнай вытворчасці. Доследна-эксперыментальную механізаваную лінію распрацаваў спецыяліст Беларускага філіяла Усесаюзнага навукова-даследчага інстытута малочнай прамысловасці. Яе практычная магчымасць — шэсць тон прадукцыі ў змену, а чатырыста тон яе поўнацю забяспечыць патрэбы маладняку ва ўсіх гаспадарках раёна. У выніку захаваецца 3 200 тон малака, якое раней расходвалася на цялят. Агульны ж эканамічны эффект лініі складае звыш паўтара мільёна рублёў у год. Большую частку гэтай выручкі атрымаюць гаспадаркі.

ВЕСТКІ АДУСЮЛЬ



Па 500 цэнтнераў кукурузы з гектара атрымалі сёлета ў калгасе імя Дзяржынскага Бабруйскага раёна. У многім гэты поспех тлумачыцца супрацоўніцтвам гаспадаркі з вучонымі Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі. З іх дапамогай у калгасе ўкаранілі індустрыяльную тэхналогію вырошчвання кукурузы на меліяраваных землях.

НА ЗДЫМКУ: старшыня калгаса Анатоль РУБАНАУ (у цэнтры) і вучоныя сельгасакадэміі на плантацыі кукурузы.

СЛОНІМ. Дзяржаўная камісія датэрмінова прыняла ў эксплуатацыю першую чаргу жывёлагадоўчага комплексу, прызначанага для дарошчвання і адкорму буйной рагатай жывёлы ў калгасе «1 Мая». Будаўнікі раённага цэнтры пабудавалі два цялятнікі на 720 месцаў кожны, кацельную, водаправод.

Поўнацю аб'ект намечана здаць к канцу бягучага года.

БРЭСТ. Свята першага ўраджаю правялі нядаўна ў садзе савецка-польскай дружбы земляробы саўгаса «Рассвет» Брэсцкага раёна. У ім удзельнічалі міністр сельскай гаспадаркі і харчовай прамысловасці ПНР С. Зэмба, група польскіх вучоных і спецыялістаў.

Зімаўстойлівыя яблыні высокапрадукцыйных сартоў на карлікавых прышчэпах, пасаджаныя і вырошчаныя тут пры садзейнічанні садаводаў брацкай краіны, пачалі пладнасоць праз пяць гадоў замест звычайных сямі-васьмі. Гэты буйнейшы ў рэспубліцы пальметны сад прамысловага тыпу займае 470 гектараў і працягвае распырацца. Пабудавана вялікая сховішча з халадзільнікам, якое дае магчымасць доўгі час зберагаць плады.



Новы біялагічны метада кантролю чысціні сцёкавых вод, які выкарыстоўваецца прамысловымі прадпрыемствамі, не патрабуе складанай электроннай тэхнікі і калькуляраў. Даследаванні, якія праводзяць супрацоўнікі Інстытута эксперыментальнай батанікі імя Купрэвіча Акадэміі навук БССР, паказалі: прыборам дапамогуць... водарасці. Водныя расліны чуйна рэагуюць на змяненне хімічнага саставу вады і сігналізуюць пра гэта датчыкам. Такі метада кантролю ўжо ўкараняецца на Наваполацкім заводзе бялкова-вітамінных канцэнтратаў.

НА ЗДЫМКУ: доследы з водарасцямі праводзяць супрацоўнікі Г. ШЫШКО і А. ПЛАКС.

НАВУКА І НАРОДНАЯ ГАСПАДАРКА

ЗАВОД— ПАРТНЁР АКАДЭМІІ

Перад уваходам на адзін з участкаў Мінскага трактарнага завода я ўбачыў шыльдачку: «Навукова-даследчы цэнтр». Пазней пераканаўся, што шыльдачка гэта не перабольшвала. Добрая эксперыментальная і доследная база, комплексны стэадавага, палігоннага і вымяральных абсталявання, пяць спецыялізаваных лабараторый—электраагрэву, ультрагуку, апрацоўкі металаў ціскам, металазнаўства, тэрмічная і ліцейная.

Задача супрацоўнікаў цэнтры — аператыўна прыстаіваць да ўмов мясцовай вытворчасці навішшыя дасягненні навукова-тэхнічнага прагрэсу. А памагаюць ім у гэтым амаль 50 навуковых устаноў краіны, у тым ліку акадэмічных, звязаных з трактарабудаўніцкімі рознымі дагаворамі аб творчай садружнасці. Дзякуючы падтрымцы «вялікай» навукі на завод прыйшлі лазерная і плазменная тэхналогіі, новыя метады дугавой і кантактнай зваркі, дакладнейшыя дыягнастычныя прыборы. Лепшым сталі ўмовы працы рабочых, больш надзейныя, эканамічныя і прадукцыйныя трактары «Беларусь», якія экспартуюцца больш чым у 70 краін свету.

— Гэта толькі адзін з прыкладаў інтэграцыі навукі з вытворчасцю, — расказвае галоўны вучоны сакратар Акадэміі навук Беларускай ССР Уладзімір Піліповіч. — Сёння практычна ўсе буйныя прадпрыемствы і вытворчыя аб'яднанні рэспублікі ў той ці іншай форме звязаны з акадэмічнай навукай. З другога боку, не зацвярджаецца ні адна фундаментальная даследчая праграма, якая не будзе мець шырокага выхаду вынікі ў народную гаспадарку. Гэтым тлумачыцца рост эфектыўнасці навуковых пошукаў. Напрыклад, вучоныя АН БССР (32 даследчыя падраздзяленні) перадалі ў народную гаспадарку ў 1975—1980 гадах больш за тысячу распрацовак, якія маюць эканамічны эффект каля 350 мільёнаў рублёў.

Асобае значэнне маюць праграмныя пагадненні, якія заключаюцца паміж Прэзідыумам Акадэміі, з аднаго боку, і асобнымі міністэрствамі і буйнымі вытворчымі аб'яднаннямі, з другога. У гэтым выпадку вынікі навуковага пошуку «працуюць» у галіновым маштабе. Так адбылося, скажам, з тэхналагічнымі працэсамі сінтэзы звышчвёрдых матэрыялаў, новымі металапазімерамі, створанымі ў АН БССР.

— Хто сёння працягвае большую зацікаўленасць ва ўмацаванні кантактаў — навука ці вытворчасць?

— Зацікаўленасць узаемная. Пастаўлена задача рэзка — па крайняй меры ў паўтара-два разы — паскорыць тэмпы ўкаранення навуковых распрацовак у масавую вытворчасць. Расшырэнне сувязей дазваляе навуцы, у дадатак да лабараторных метадаў выпрабавання сваіх ідэй, атрымаць магчымасць іх ранняй праверкі ва ўмовах рэальнай вытворчасці. Для гэтага больш за сорак буйных заводаў і вытворчых аб'яднанняў Беларусі афіцыйна зацверджаны базавымі для доследна-прамысловай праверкі акадэмічных распрацовак.

— Варта падкрэсліць, — працягвае Уладзімір Піліповіч,

што пры любых формах інтэграцыі рашаючым застаецца ўзровень выкананых распрацовак. Фундаментальныя даследаванні (у Беларусі яны асабліва паспяхова развіваюцца ў галіне матэматыкі, квантавай фізікі, спектраскапіі, электронікі, цепламаасаабмену, у сучасных напрамках біялогіі і хіміі) прыносяць і самую багатую практычную аддачу. Напрыклад, у Інстытуце цеплаі масаабмену знойдзены ўніверсальныя тэхнічныя вырашэнні, якія адкрываюць новыя сферы выкарыстання цэнтрыфуг у розных галінах народнай гаспадаркі. Яны перспектыўныя, у прыватнасці, для апрацоўкі матэрыялаў у цэнтрабежным полі, абязводжвання канцэнтратаў і шлакаў, здарэння сыравіны ў горнаперапрацоўчых галінах, раздзялення кампанентаў у гідрометалургіі, фарміравання трубчатых канструкцый з бетону.

— Цяпер у краіне ажыццяўляюцца 170 буйных агульнасаюзна-народнагаспадарчых праграм. Распрацаваны такія праграмы і на ўзроўні рэспублікі. Які ўклад у выкананне праграм Беларусі ўносіць навука?

— Акадэмія навук БССР узначаліла 35 гэтых рэспубліканскіх праграм. Напрыклад, рэспубліканская навукова-тэхнічная праграма «Палессе» арыентавана на вырашэнне праблем комплекснага выкарыстання і аховы прыродных рэсурсаў аднайменнага рэгіёна (каля трэці тэрыторыі Беларусі). На некалі забалочаных землях намечана атрымліваць да мільёна тон мяса. Тут шырока будзе весціся меліярацыя, адабчы карысных выкапняў. Але ні адзін з гэтых фактараў не павінен адмоўна ўплываць на экалагічны стан унікальнага прыроднага комплексу. Вырашыць праблему можна толькі сумесна з гаспадарчымі арганізмамі. Таму заключаны дагавор аб супрацоўніцтве Акадэміі з буйнейшым прадпрыемствам рэгіёна — вытворчым аб'яднаннем «Беларуськалій», якое выпрацоўвае каля 50 працэнтаў калійных угнаенняў у краіне. Вынікам будуць новыя віды бяскрыдных для навакольнага асяроддзя ўгнаенняў і спосабы ўтылізацыі буйнатаных адходаў перапрацоўкі руды.

— Пануль размова ў асноўным ішла пра агульнадзяржаўныя праграмы, якія кантралююцца планавымі арганізмамі. А ці могуць асобныя прадпрыемствы звяртацца за дапамогай не пасрэдна да Акадэміі?

— З гэтага часта і пачынаюцца дагаворныя сувязі. Узаемны інтарэс — у аснове супрацоўніцтва Акадэміі з беларускімі аўтамабілебудаўнікамі па праблеме стварэння сістэмы уніфікаваных аўтамабільных вялікай і вельмі вялікай грузапад'ёмнасці (8—240 тон). Выконваюць праграму Інстытуты Акадэміі навук БССР і вытворчае аб'яднанне «БелаўтаМАЗ». Працаўнікі вытворчасці выступаюць тут прамымі заказчыкам і памагаюць у матэрыялізацыі навуковых ідэй. Падобная ж форма інтэграцыі ў нас з буйным заводам «Гомсельмаш», які выпускае сіласаўборачныя камбайны.

Усё сказанае, зразумела, не азначае, што акадэмічная навука цалкам пераарыентавалася на патрэбу дня. Фундаментальныя даследаванні па-ранейшаму застаюцца для яе асноўнымі.

Гутарку запісаў Вячаслаў ХАДАСОУСКІ.

Як жыве сёння беларускі селянін! Якую гаспадарку мае і што яна дае яму! Гэтыя і іншыя пытанні цікавіць многіх нашых зарубежных суайчыннікаў, у большасці сваёй таксама выхадцаў з вёскі. Думаецца, расказ журналіста Рыгора КОЛАБАВА ў нечым задаволіць цікавасць нашых землякоў.

Мы ішлі па зялёнаму калідору, праз безупыннае гудзенне пчол, і ў твар нам біў густы пах зямлі, лістоты і вільгаці. А з тугіх сцяблоў на градах звісалі агуркі, чырванелі памідоры, бялелі качаны капустаў...

Мой праваднік — старшыня калгаса імя Ламаносава (Брэсцкая вобласць) Генрых Трацяк з немнагаслоўем дэлеваго чалавека (ён кандыдат эканамічных навук) нанізаў лічбы — хто і колькі з калгаснікаў атрымлівае «валавых збораў» з прысядзібных участкаў. Тут жа ён адразу падводзіў сацыяльную базу пад «прыватныя» агуркі з памідорамі і кветнікі, называючы іх «магутным фактарам актыўнага адпачынку, выкарыстання вольнага часу на свежым паветры і выхавання маладога пакалення сялян».

Я папрасіў Трацяка пазнаёміць мяне з маладой сям'ёй, якая мае прысядзібны ўчастак (людзі ва ўзросце — ясна, чаму да зямлі цягнуцца). Асабістую падсобную гаспадарку ў нашай краіне можа завесці любы селянін. Як правіла, гэтыя зямельныя ўчасткі размяшчаюцца каля дома, і сельскі жыхар вырошчвае на ім, што яму падабаецца. Ёсць толькі адна юрыдычная ўмова вядзення асабістай падсобнай гаспадаркі на дзяржаўнай зямлі: удзел гаспадара ў грамадскай вытворчасці, у даным выпадку — праца ў калгасе. Гэта не тычыцца толькі пенсіянераў.

...Маладую сям'ю мы знайшлі адразу — Трацяк кінуў на бліжэйшую калітку і сказаў:

— Давайце зойдзем хаця б да Кавальчукоў!

Быў суботні дзень, і Кавальчукі ўсе аказаліся дома. Гаспадар Пётр Кавальчук працуе ў калгасе тэхнікам-жывёлаводам, жонка Валянціна — у сферы бытавых паслуг. У іх трое дзяцей — двое школьнікаў, адна студэнтка. Як і ўсім, хто пажадаў, калгас выдзеліў ім на неабмежаваны тэрмін паўгектара зямлі пад агарод і сад. Апрацоўваюць яны яе самі, уласнымі рукамі. (Савецкае заканадаўства забараняе выкарыстоўваць на прысядзібных участках наёмную працу).

— Усё, што мы вырошчваем на ім, — расказвае Пётр, — наша ўласнасць. Мы вядзем асабістую гаспадарку ўжо шэсць гадоў — адразу, як калгас нам пабудаваў на гэтым месцы дом. Што вырошчваем? Цыбулю, часнок, усялякую зеляніну, агуркі, памідоры, ну і, вядома, кветкі. Ёсць некалькі баразён пад бульбу, якой хапае да наступнага ўраджання, фруктовыя дрэвы. А ў хляве трымаем двух парасят. Аднаго звычайна прадаём калгасу, а з другога робім для сябе каўбасы, розную вэнджаніну, сала. Гадуем цяля.

Ад гаспадара я даведаўся, што прадукцыю, атрыманую ў сваёй падсобнай гаспадарцы, Кавальчукі могуць скарыстаць па свайму меркаванню: для ўласных патрэб або рэалізаваць праз дзяржаўныя і кааператывныя нарыхтоўчыя арганізацыі, ці проста прадаць, каму яны палічаць патрэбным. Кавальчукі прадаюць лішкі са свайго агарода на калгасным рынку ў Мінску. Такія рынкі цяпер

ёсць амаль у кожным горадзе або пасёлку гарадскога тыпу. Дзяржава ўсяляк заахвочвае рыначны гандаль. Некаторыя калгасы нават арганізавалі там свае «імяныя» гандлёвыя павільёны і магазіны, якія працуюць круглы год. У практыцы гандлю на савецкіх калгасных рынках расходи невялікія: адно месца за прылаўкам на працягу дня каштуе 20 капеек. Сюды ўваходзіць пракат вагаў, гандлёвага абсталявання, абавязкова белага халата з фартухом. Ніякіх іншых

дзеці, калі яны не паехалі летам у пярэлагер або дзіцячы аздараўленчы санаторый, увесь вольны час праводзяць на прысядзібным участку, набываюць працоўныя навыкі, знаходзяцца на свежым паветры. І гэта ім падабаецца. Малодшыя Жанна і Віктар ужо цяпер заяўляюць, што пасля заканчэння школы застануцца працаваць у калгасе. Старэйшая дачка Лена вучыцца ў інстытуце народнай гаспадаркі і таксама вырашыла спецыялізавацца на эканоміцы вёскі.

ІНТЭГРАЦЫЯ ГРАМАДСКАГА І АСАБІСТАГА

ПРЫСЯДЗІБНЫ УЧАСТАК СЕЛЯНІНА



падаткаў або збораў незалежна ад сумы вырुकчкі індывідуальны прадавец не плаціць.

— А вось часу шкада, — падкрэслівае Пётр. — Таму мы аб'ядноўваемся з суседзямі, якія ўжо на пенсіі і з задавальненнем бяруць на сябе ролю «прадаўцоў». Усе выдаткі мы, вядома, ім кампенсуем.

Па «сямейнай бухгалтэрыі» Кавальчукоў прысядзібны ўчастак прыносіць ім штогод 400—600 рублёў прыбытку, калі не лічыць пры гэтым, што іх стол круглы год упрыгожваюць прадукты, саленні, варэнні ўласнага вырабу.

— Сума нібыта і невялікая, — працягвае Валянціна, — у параўнанні з нашымі заробкамі ў калектывнай гаспадарцы (у месяц Пётр атрымлівае 250—260 рублёў, я—140), але ў сямейным бюджэце гэта таксама нейкая прыбаўка. Мы поўнасю мэблівравалі наш дом, купілі машыну, у кааперацыі з суседзямі набылі міні-трактар для апрацоўкі зямлі, з'ездзілі два разы за мяжу па турыстычнай пецэўцы, маем добрую ўласную бібліятэку. Ды і справа хіба ў грашах! Нашы

Такія асабістыя падсобныя гаспадаркі сялян — характэрная галіновая рыса сацыялістычнага аграрнага сектара. Няхай ва ўдзельнай вазе калгасных земляў іх роля і невялікая, але эканамічнае і сацыяльнае значэнне намнога вышэй за «тэрытарыяльнае». Напрыклад, у калгасе імя Ламаносава, пра які ідзе гаворка, пад прысядзібныя ўчасткі адведзена менш дзесяці працэнтаў калгаснай нівы (прыкладна такія ж суадносіны і ў іншых калгасах Беларусі). Але яны «спецыялізуюцца» або на сельскагаспадарчых культурах, якія не патрабуюць вялікіх зямельных плошчаў, або на жывёлагадоўлі, выкарыстоўваючы пры гэтым кармы, у пераважнай большасці атрыманыя на землях калгасаў і саўгасаў. Калгасы (і гэта запісана ў іх Статуце) аказваюць уладальнікам прысядзібных участкаў дапамогу тэхнічай, насеннем, кармамі, кваліфікаванымі кансультацыямі спецыялістаў.

— У нас, — расказвае старшыня Генрых Трацяк, — асаблівую ролю прысядзібных участкаў адыгрываюць у вытворчасці прадуктаў жывёлагадоўлі. У калгасе

се для гэтых мэт ствараюцца штогод спецыяльныя кармавыя і фуражныя фонды. Іх мы рэалізуем «прыватнікам» за пэўную плату. Яна нязначная. Хаця калгаснік мае права распараджацца атрыманым у асабістай гаспадарцы мясам на свой погляд, ён больш зацікаўлены здаваць яго калгасу. Для гэтага ў нас ёсць свая нарыхтоўчая арганізацыя, якая па ўстаноўленых закупачных цэнах скупляе прадукты жывёлагадоўлі ў насельніцтва. Летась, напрыклад, мы прадалі дзяржаве на 30 працэнтаў мяса больш, чым пазалетась. 20 працэнтаў з іх — мяса, атрыманае з асабістых гаспадарак.

Пачалі заключаць дагаворы на адкорм жывёлы. Умовы такія: грамадская гаспадарка перадае «прыватніку», напрыклад, сваё парася. Той яго адкормлівае да здатачнай вагі (100 кілаграмаў), а затым рэалізуе калгасу па цвёрдай дзяржаўнай нарыхтоўчай цэне. Такія асабістыя падсобныя гаспадаркі забяспечваюцца грамадскімі кармамі.

Аказалася, справа выгадная для ўсіх: для ўладальніка — надзейная доўгатэрміновая крыніца дадатковай грашовай і натуральнай аплаты працы; для грамадскай гаспадаркі — павелічэнне паставак мяса, атрыманага ад «прыватніка». Такім чынам селянін удзельнічае ў грамадскай гаспадарцы, так сказаць, «на даму», падключаючы да грамадскай працы членаў сваёй сям'і. Гэты вопыт калгаса імя Ламаносава цяпер шырока распаўсюджаны ў рэспубліцы.

— Эфект інтэграцыі асабістых і грамадскіх гаспадарак на прыкладзе нашага рэгіёна відавочны, — лічыць кіраўнік эканамічнага аддзела Міністэрства сельскай гаспадаркі Беларусі Рыгор Гольдман. — У мінулым гаспадарчым годзе вытворчасць валавой прадукцыі без прыцягнення значных інвестыцый у параўнанні з двума папярэднімі гадамі ўзрасла ў Беларусі на 30 працэнтаў, што, натуральна, суправаджалася павышэннем жыццёвага ўзроўню як саміх сялян, так гарадскога жыхара. Таму ўрад рэспублікі ўсяляк заахвочвае падобныя эксперыменты і прымае меры, каб укараняць іх у практыку. Цяпер пытанне ставіцца так: стварыць умовы, каб практычна кожная сям'я, што жыве на вёсцы, магла мець прысядзібны ўчастак, трымаць жывёлу і птушку. На сёння шэсць працэнтаў зямельных угоддзяў Беларусі адведзена пад асабістыя падсобныя гаспадаркі. Вытворчасць на іх з'арыентавана ў асноўным на жывёлагадоўлю, і гэта з'яўляецца адным з істотных кампанентаў рэалізацыі агульнасаюзнай Харчовай праграмы. Але такая спецыялізацыя, на мой погляд, не мае занадта далёкай перспектывы. Павелічэнне харчовых фондаў за кошт індустрыялізацыі высокапрадукцыйнага і высокатаварнага грамадскага сектара, расшырэнне гандлёвай і транспартнай сеткі, складскай, халадзільнай, рэфрыжэратарнай гаспадаркі ў сельскай мясцовасці з цягам часу непазбежна прывядзе да зніжэння ролі прысядзібных участкаў у таварнай вытворчасці мяса. Паступова яны пераарыентуюцца на вырошчванне свежай гародніны, фруктаў, ягад, зеляніны, кветак у асноўным для ўласнага спажывання. Гэта тэндэнцыя ў некаторых раёнах нашай рэспублікі ўжо абзначылася.

НА ЗДЫМКУ: сядзіба сям'і КАВАЛЬЧУКОЎ. **Фота Я. КОКТЫША.**

У РОЛІ ВЫКЛАДЧЫКА—КАМП'ЮТЭР

Добрым памочнікам студэнтам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта стаў дысплейны комплекс АТАС. Аўтаматызаваная тэлевізійная адукацыйная сістэма дае магчымасць зрабіць заняткі ў вышэйшай навучальнай установе больш інтэнсіўнымі.

АТАС — гэта паўтара дзесятка дысплеяў і магутная вылічальная машына. Кожны студэнт, сядзячы за сваім пультам, вядзе самастойны дыялог з ЭВМ, якая можа знайсці «агульную мову» з людзьмі рознага ўзроўню падрыхтоўкі. Прапаўнаўшы задачу для рашэння і бачачы, што яна пакуль што не пад сілу партнёру, камп'ютэр пачынае задаваць дапаможныя пытанні, аналізуе адказы і сустрачныя пытанні, падказвае, калі «палчыць патрэбным», або дае больш простыя заданні.

Выкарыстанне машыны дазволіла павысіць сярэдні ўзровень паспяховасці студэнтаў на 0,5—0,7 бала ў параўнанні з кантрольнымі групамі, якія вучыліся па традыцыйнай метадыцы. Лічбы гэтыя гавораць самі за сябе і, вядома, апраўдваюць дадатковыя затраты, якія, між іншым, не такія і вялікія — каля рубля ў гадзіну на студэнта.

З'эканоміць сродкі дапамагло тое, што вучоныя выкарысталі не дарагія серыйныя дысплеі, а экранныя пульты, створаныя на базе малагабарытнага тэлевізара «Юнаптв-402».

Навінка, якая з поспехам дэманстравалася на нацыянальных выстаўках СССР за мяжой і міжнародных кірмашах, прынята да серыйнай вытворчасці, і праз год ёю будучы калгасціца вядучыя ВНУ краіны.

Д. ПАТЫКА.



Гэтыя здымкі фотарэпарцёр Яўген ПЯСЕЦКІ зрабіў у адным з хлебных магазінаў беларускай сталіцы. Знаходзіцца ён на плошчы Перамогі, якую абавязкова наведваюць нашы замежныя землякі, прыязджаючы ў Мінск. І многія з іх, напэўна ж, завіт-



валі ў гэты магазін. Тут заўсёды шырокі выбар хлебабулачных і кандытарскіх вырабаў. Маладыя прадаўцы гасцінна сустракаюць пакупнікоў, прапануюць яшчэ цёплыя — толькі з печы — боханы аржаного хлеба, пахучыя булкі, апетытныя тарты і пірож-

ныя. Калі маеце жаданне, можаце выпіць тут і кубачак кавы... **НА ЗДЫМКАХ:** духмяныя абаранкі прапаўнаўчае пакупнікам прадавец-кансультант Таццяна АКІФ'ЕВА; у гандлёвай зале ма-

ЦІ ЁСЦЬ ПРАБЛЕМЫ

Ў ПРАЦАЎЛАДКАВАННІ МОЛАДЗІ?

НЯМА НЕДАХОПУ
РАБОЧЫХ МЕСЦАЎ

Дзесяткі тысяч маладых людзей нашай рэспублікі атрымалі сёлета атэстаты аб сярэдняй адукацыі. Большасць з іх пайшла вучыцца далей — у інстытуты, тэхнікумы, прафесіянальна-тэхнічныя вучылішчы. Многія ж учарашнія школьнікі пажадалі адразу ўліцца ў рабочую сям'ю. У аддзельны кадры прадпрыемстваў і

арганізацый прыходзяць 17—18-гадовыя юнакі і дзяўчаты з просьбай прыняць іх на работу. У сувязі з гэтым мы папрасілі начальніка аддзела арганізацыі працаўладкавання і інфармацыі насельніцтва Дзяржаўнага камітэта БССР па працы Аляксандра МАКУШАВА адказаць на некалькі пытанняў.

— Скажыце, якія звычайна адносіны складваюцца паміж моладдзю і старымі рабочымі? Ці не ўзнікае канкурэнцыі ў атрымліванні работ?

— Дзякуючы плаванаму вядзенню народнай гаспадаркі рэспублікі колькасць новых рабочых месцаў прыкметна перавышае колькасць моладзі, якая мае патрэбу ў працаўладкаванні. Таму ў нас недахоп рабочай сілы, а не рабочых месцаў. Пры такой сітуацыі гаварыць пра нейкую канкурэнцыю ў атрымліванні працы, вядома, не даводзіцца. Наадварот, выпускнікі школ маюць вялікі выбар спецыяльнасцей у розных галінах вытворчасці. Юнакі і дзяўчаты могуць працаваць у прамысловасці, будаўніцтве, на транспарце, у гандлі і г. д. Іншымі словамі, работу можна выбраць на любы густ.

— Маладыя рабочыя, які ўпершыню прыйшоў на вытворчасць, звычайна не адразу выконвае неабходную норму выпрацоўкі. Ці не выклікае гэта недавальнення з боку кіравання?

— Скажу адразу, што моладзь, якая ўпершыню прыйшла на вытворчасць, як правіла, спраўляецца з нормай выпрацоўкі. Гэтак сабе садзейнічае сістэма працоўнай падрыхтоўкі, якая існуе ў рэспубліцы. Тым не менш дзяржава ідзе на сустрэчу маладому рабочаму, якому для замацавання сябе на вытворчасці ўсё ж неабходны некаторы час. Юнакам і дзяўчатам у першыя 3—4 месяцы ўстанаўліваюцца паніжаныя нормы выпрацоўкі, а таксама скарачаны працоўны дзень (пры выплаце заробатнай платы як за поўны).

Клопат дзяржавы пра моладзь праяўляецца і ў іншых шматлікіх ільготах і перавагах, устаноўленых заканадаўствам: забаронена прымяненне працы моладзі на цяжкіх работах, у цэхах са шкоднымі ўмовамі працы, у пачны час (пасля 22 гадзін). Водпускі моладзі прадастаўляюцца абавязкова працягласцю адзін календарны месяц і ў летні перыяд або па жаданню ў любы іншы час года і г. д.

— Вы згадалі сістэму працоўнай падрыхтоўкі. Што гэта такое?

— Яшчэ атрымліваючы сярэдняю адукацыю, школьнікі маюць магчымасць паспрабаваць сябе ў працоўнай дзейнасці. Для гэтага ў Беларусі створаны міжшкольныя вучэбна-вытворчыя камбінаты працоўнага навучання. Кожны школьнік мае роўнае права асвойваць тут адну са шматлікіх прафесій.

Да паслуг школьнікаў абсталяваныя новай тэхнікай майстэрні і лабараторыі, кабінеты тэарэтычнага навучання. Вытворчыю практыку яны праходзяць на буйнейшых прадпрыемствах і ў арганізацыях рэспублікі, якія, дарэчы сказаць, падтрымліваюць камбінаты, аплачваючы частку расходаў на іх утрыманне. Другую частку расходаў бярэ на сябе дзяржава. Сюды ўваходзіць утрыманне выкладчыцкага саставу, майстроў вытворчага навучання, будаўніцтва і рамонт памяшканняў.

— Ці акупаюцца расходы на працоўнае навучанне школьнікаў?

— Акупаюцца. Пры працаўладкаванні школьнікаў абавязкова ўлічаюцца веды, атрыманыя ў міжшкольным вучэбна-вытворчым камбінаце. Практычна большая частка выпускнікоў паступаюць на вучобу ці ўладкоўваюцца на работу з улікам атрыманых у сярэдняй школе працоўных навывкаў. Гэта значна скарачае тэрміны асваення майстэрства моладдзю, змяншае расходы прадпрыемстваў і арганізацый на яе абучэнне.

— Аляксандр Цярэньчэвіч, але ж яшчэ існуе і сістэма прафесіянальна-тэхнічнай адукацыі. Ці не сутыкаюцца тут інтарэсы прафтэхдукацыі і міжшкольных вучэбна-вытворчых камбінатаў?

— Не, не сутыкаюцца. У камбінатах школьнікі атрымліваюць толькі навывкі прафесіі, а далейшае іх станаўленне адбываецца на вытворчасці або ў прафесіянальна-тэхнічных вучылішчах. Прычым, моладзь, якая скончыла міжшкольны вучэбна-вытворчы камбінат, навучаецца ў вучылішчах па скарачанай праграме.

Навучанне ў вучылішчах бясплатнае. Да таго ж навучэнцам выплачваецца стыпендыя і заробатная плата за колькасць адпрацаванага на вытворчасці часу. Яны забяспечваюцца бясплатным харчаваннем, жыллём, спецадзеннем.

— Цяпер апошняе пытанне. Тэхнічны прагрэс пастаянна прымушае скарачаць колькасць людзей, занятых на вытворчасці. Узнікае лішак рабочай сілы. Ці не трапляе сюды ў першую чаргу моладзь, як менш вопытная частка працоўнікоў?

— Навукова-тэхнічная рэвалюцыя пастаянна мяняе аблічча вытворчасці і частка працоўнікоў вызваляецца ад старога працоўнага працэсу. Аднак гэта вызваленне не стыхійнае, а планамернае, разлічанае на пэўны адрэзак часу. Свабодныя людзі вучацца кіраваць новай тэхнікай. З гэтай мэтай яны праходзяць курсы павышэння кваліфікацыі ці пераходзяць на іншы ўчастак вытворчасці, дзе іх веды і вопыт скарыстоўваюцца ў поўнай меры.

Да таго ж я ўжо гаварыў, што ў рэспубліцы адчуваецца недахоп рабочай сілы. Таму вызваленне яе — гэта шлях да запаўнення свабодных рабочых месцаў, а не «барацьба» за іх.

Гутарку вёў
Юрый ЛОХМАТАЎ.

ЯЕ ІМЕМ НАЗВАНЫ ВУЛІЦЫ І ПЛОШЧЫ ГАРАДОЎ
ДА АПОШНЯЙ МІНУТЫ Ў БАРАЦЬБЕ

ДА 80-ГОДДЗЯ 3 ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ВЕРЫ ХАРУЖАЙ

Многія старажылы Анопаль, Русінавіч, Самахвалавіч, што на Міншчыне, добра помняць, як шэсцьдзесят гадоў назад да іх прыезджала з Мінска невысокая, светлавалосая дзяўчына. Яна праводзіла сходы моладзі, стварала камсамольскія ячэйкі, арганізоўвала адпачынак выхаванцаў тутэйшых дзіцячых калоній і Мінскага Дома юнацтва імя Карла Лібкнехта. Гэта была Вера Харужая.

Пра тыя далёкія, але незабыўныя сустрэчы дваццацігадовай камуністкі з жыхарамі гэтых вёсак, яе легендарнае жыццё ішла хвалюючая размова ў клубе вёскі Анопаль. Прычынай гэтаму была радасная падзея: у госці да хлебааробаў прыехалі былыя выхаванцы Мінскага Дома юнацтва імя Карла Лібкнехта Ніна і Аляксандр Селядзевіцкія, аўтары кнігі пра Веру Харужую «Жыццё, аддадзенае барацьбе». Яны наведвалі месцы, дзе жылі і працавалі каланісты, сустрэліся з мясцовымі старажыламі і моладдзю, падзяліліся ўспамінамі пра Веру Харужую.

...Нарадзілася В. Харужая 27 верасня 1903 года ў Бабруйску.

Праз шэсць гадоў яе бацька ў пошуках работы пераехаў з сям'ёй у павятовы Мазыр. Тут, на берагах спакойнай, паўна-

воднай Прыпяці, прайшлі дзіцячыя і юнацкія гады Веры. Адсюль яна пайшла працаваць настаўніцай у вёску Пагарэлле, што недалёка ад Мазыра. У семнаццаць гадоў уступіла ў камсамол і добраахвотна пайшла змагацца з бандай белгвардзейскага генерала Булак-Балаховіча. А ў восемнаццаць гадоў Вера Харужая стала камуністам. І неўзабаве была паслана з партыйным заданнем у Заходнюю Беларусь.

Пад імем настаўніцы Веранікі Карчэўскай Вера Харужая пасялілася на рабочай ускраіне Беластока, дзе ў глыбокім падполлі дзейнічаў Цэнтральны Камітэт Кампартыі Заходняй Беларусі. Яе бездакорная польская мова не выклікала ніякіх падазрэнняў у агентаў дэфензівы. Веданне іншых моў садзейнічала свабодным зносінам з пражываўшымі ў Польшчы беларусамі, літоўцамі, яўрэямі. І яснавокая «настаўніца» пачала актыўна працаваць. Яна наведвала населеныя пункты ўсходніх ваяводстваў, дзе арганізоўвала камсамольскія ячэйкі, раённыя і гарадскія камітэты, праводзіла тайныя сходы моладзі, пісала адозвы, арганізоўвала выданне газеты «Малады камуніст».

Але ў верасні 1925 года дэфензіва высачыла і арыштава-

ла Харужую ў той дзень, калі ёй споўнілася дваццаць два гады. За камуністычную дзейнасць яе прыгаварылі да шасці гадоў строгага турэмнага зняволення, а потым гэты тэрмін павялічылі да васьмі гадоў.

Нават у турме Харужая не магла бяздзейнічаць. Яна ўзначальвала школу па ліквідацыі непісьменнасці сярод зняволеных, вяла актыўную перапіску са сваякамі, сябрамі, папличнікамі па барацьбе. У 1931 годзе яе «Пісьмы на волю» былі выданыя, а затым некалькі разоў перавыдадзены ў СССР. Кніга пад такой назвай вельмі ўсхвалявала Н. Крупскую. 29 жніўня 1932 года яна надрукавала ў «Правде» рэзэнзію, у якой адзначала, што «...гэтыя пісьмы робяць моцнае ўражанне... З кожнага радка глядзіць на вас чалавек моцнай волі, перакананы рэвалюцыянер, барацьбіт за рабочую справу...»

Восенню 1932 года В. Харужая па дамоўленасці паміж урадамі СССР і Польшчы аб абмене палітзняволенымі прыбыла ў Савецкі Саюз. Некаторы час жыла ў Мінску, займалася літаратурнай працай. Затым паехала ў Маскву і стала працаваць рэфэрэнтам, пазней рэдактарам Выканкома Камінтэрна. «Праца ў кабінце, з па-



Гомель. На рацэ Сож.

Фота К. ЯКУБОВІЧА.

ДЭЛЕГАЦЫЯ АМЕРЫКАНСКІХ ФЕРМЕРАЎ У МІНСКУ

У МІРЫ ЗАЦІКАЎЛЕНЫ ЁСЯ

Нядаўна сталіцу Беларусі горад Мінск наведвала дэлегацыя амерыканскіх фермераў, якая па праекту «Людзі да людзей» знаходзілася ў Савецкім Саюзе. Журналіст Уладзімір МЯЛЕШКА сустракаўся з кіраўніком дэлегацыі, супрацоўнікам Вермонцкага ўніверсітэта Вільямам ШЫМЕЛАМ. Госць падзяліўся сваімі думкамі, расказаў аб уражаннях ад сустрэчы з нашымі горадамі, мінчанамі.

— Большасць членаў нашай групы з Вермонта, — сказаў В. Шымел. — Нас цікавіць перш за ўсё пытанні, звязаныя з сельскай гаспадаркай. Гэта адзін бок. Па-другое, нам цікава наведваць краіну, дзе раней ніколі не былі, пазнаёміцца з жыццём людзей, іх гісторыяй і культурай. Такім чынам, наша паездка і дзелавая, і турыстычная...

Знаёмячыся са станам сельскай гаспадаркі ў вашай краіне, яе дасягненнямі, мы наведвалі калгас «Рассвет». Прыемна было сустракацца з калгаснікамі. Яны нас вельмі гасцінна прымалі, паказалі гаспадарку, расказалі пра свае поспехі, падзяліліся планами на будучыню.

Памеры вашых калгасаў і ўзровень механізацыі (ва ўсякім выпадку тых, якія мы бачылі) уражваюць: яны добра аснашчаны тэхнікай і могуць займацца як вырошчваннем розных культур, так і жывёлагадоўляй у вялікіх маштабах.

У нас было многа сустрэч у Савецкім Саюзе з самымі рознымі людзьмі. Хачу сказаць, што ў амерыканскім кіно рускіх паказваюць як нейкіх суровых істот з каменнымі тварамі. А мы пераканаліся, што яны нармальныя людзі, вясёлыя, жыццярадасныя, дружалюбныя. Нам прыемна было даведацца тут, што і ў рускіх, і ў амерыканцаў агульныя клопаты: выхаванне дзяцей, каб яны раслі здаровымі, добра адукаванымі, мелі работу і былі б шчаслівымі. А каб усё гэта здзейснілася, патрэбен мір.

Члены нашай дэлегацыі пераканаліся, што савецкія людзі таксама хочучы жыць у міры. І гэта было вельмі прыемна. Думаю, што і кіраўнікі нашых дзвюх краін зацікаўлены ў міры. Але падыходзяць да гэтай справы з розных кірункаў, і таму патрабуецца шмат

часу, каб прыйсці да агульнага пункту гледжання.

Узаемнае супрацоўніцтва дзвюх нашых краін, развіццё дзелавых кантактаў, несумненна, спрыяюць аздаруленню міжнароднай абстаноўкі. Нядаўна Савецкі Саюз наведваў наш міністр сельскай гаспадаркі. Абедзве краіны падпісалі новае пагадненне аб далейшым развіцці гандлю сельскагаспадарчай прадукцыяй. Думаю, што перспектывы добрыя.

У апошнія гады ўзровень сельскагаспадарчай прадукцыі ў ЗША ўзрос. І мы вельмі рады, што цяпер зняты абмежаванні на продаж яе Савецкаму Саюзу. Спадзяюся, так яно будзе і надалей.

Хачу яшчэ сказаць, што вольнага часу ў нас было не многа. Праграму мы мелі вельмі насычаную.

Але ўсё ж можам адзначыць, што Мінск — цудоўны горад. Асабліва ўражвае, калі ведаеш, якім ён быў. Мы бачылі на фатаграфіях, чулі, што пасля вайны Мінск ляжаў у руінах. І тым больш прыемна бачыць цяпер жывы, радасны горад, які расце, будзе яшчэ прыгажэйшым.

перамі, а не з жывымі людзьмі, — скардзілася Вера Захараўна, — мяне не задавальняе». Яна сустракаецца з народным камісарам Сяргю Арджанікідзе і настойліва просіць паслаць на самы цяжкі ўчастак работы, дзе спатрэбіцца б яе вопыт партыйнага прапагандыста і агітатара.

Просьба была задаволеная. Пазней у сваёй аўтабіяграфіі В. Харужая аб гэтым напісала наступнае: «У сакавіку 1935 года ЦК ВКП(б) накіраваў мяне на партыйную работу на «Прыбалхашбуд» у Казахстан, дзе я працавала да кастрычніка 1939 года».

Пасля вызвалення Заходняй Беларусі ад прыгнёту буржуазна-памешчыцкай Польшчы Вера Захараўна вяртаецца ў месцы сваёй рэвалюцыйнай малодсці, працягвае займацца партыйнай работай. Неўзабаве туды ж прыязджае маці Веры Захараўны і дачка Ганначка, але нядоўгім было іх сямейнае шчасце.

У першыя дні вераломнага нападу фашыскай Германіі на Савецкі Саюз В. Харужая разам з мужам уступаюць у партызанскі атрад Васіля Каржа. З акупацыяй гітлераўцамі тэрыторыі вобласці народныя месціцы пачалі актыўныя баявыя дзеянні. У няроўным баі з фашыстамі загінуў смерцю храбрых камандзір аддзялення атрада С. Карнілаў — муж Веры Харужай.

Камандаванне атрада сур'езна непакоілася пра лёс Веры Захараўны: яна хутка павінна была нарадзіць дзіця. В. Корж вырашыў паслаць яе ў Гомель, дзе ў той час знаходзіўся ЦК Кампартыі Беларусі.

З Гомеля Вера Захараўна накіравалі ў горад Скопін Рязанскай вобласці, дзе ў яе нарадзіўся сын.

Калі вораг падышоў да паўднёва-заходніх межаў Рязанскай вобласці, Вера Захараўна з дзіцем на руках эвакуіравалася ў вёску Усць-Буб Сівінскага раёна Пермскай вобласці. Але сэрцам яна была там, дзе самааддана змагаўся з фашыстамі беларускі народ, і дакарала сябе, што бяздзейнічае ў глыбокім тыле. В. Харужая напісала пісьмо першаму сакратару ЦК КП(б) П. Панамарэнку, у якім прасіла накіраваць яе за лінію фронта. «...Невыносна пакуюць ад думкі, — пісала яна, — што ў такія грозныя дні, калі фашысцкія каты нявечаць і топчуць родную маю Беларусь, я, аддаўшы больш за 20 гадоў барацьбе за свабоду і шчасце майго народа, застаюся ў рэзерве, вяду ціхае, мірнае жыццё...»

Неўзабаве з Масквы прыйшоў доўгачаканы адказ. Яе выклікалі ў ЦК КП(б) Беларусі. Гэта і абрадавала, і адначасова зашчыміла матчына сэрца. Як растлумачыць усё гэта родным, як пакінуць на іх дачку і чатырохмесячнага сына? Аднак сабралася з сіламі, паказала выклік і сказала праўду.

— Рабі, дачушка, так, як загадае табе сумленне, — уздыхнула маці. — Я пагляджу за малымі. Толькі вяртайся!..

У верасні 1942 года В. Харужая на чале групы была накіравана на падпольную работу ў Віцебск. Разам з іншымі партыётамі яна наладзіла сувязь больш чым з дваццацю віцебскімі падпольшчыкамі,

стварыла там разведвальна-баявую групу.

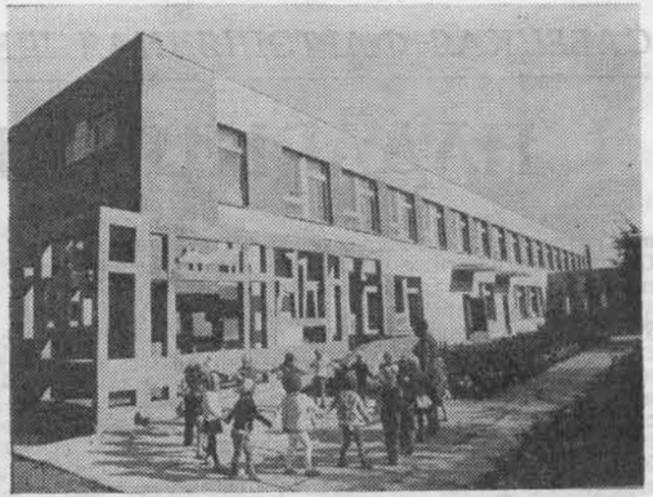
Падпольшчыкі вялі назіранне за Суражскай і Смаленскай шашой, чыгуначным вузлом, аэрадромам і іншымі ваенна-стратэгічнымі аб'ектамі праціўніка. Атрыманая ад іх звесткі пра рух і колькасць варожых часцей, пра склады боепрыпасаў, колькасць самалётаў на аэрадроме В. Харужая праз сувязных накіроўвала ў штаб партызанскай брыгады, дзе яны апрацоўваліся і па радыё перадаваліся на Вялікую зямлю.

Па атрыманых ад Харужай звестках савецкія бамбардзіроўшчыкі наносілі масіраваныя ўдары па фашыскай тэхніцы і ваенных аб'ектах у Віцебску.

Між тым становішча ў горадзе ўскладнялася. Гітлераўцам удалося напасці на след падпольнай групы Харужай...

«Да апошніх мінуты Вера Харужая была ў барацьбе, аддаючы агонь сэрца любімай Айчыне. Яна загінула як салдат партыі. Яе подзвіг будзе жыць у вяках», — пісаў пра яе адзін з актыўных кіраўнікоў падполля ў Заходняй Беларусі С. Прытыцкі ў «Правде» 18 мая 1960 года. Пасмяротна Вера Харужай было прысвоена званне Героя Савецкага Саюза. Яе імем названы вуліцы і плошчы ў Мінску, Віцебску, Бабруйску, Мазыры. На беларускай зямлі ёй устаноўлены помнікі, бюсты, мемарыяльныя дошкі. Імя гераніі носяць школы, камсамольскія арганізацыі, піянерскія дружны.

Сямён ГРАБОУСКІ.



«ПРАГРЭС» —

СІМВАЛ ПАСТАЯННАГА АБНАЎЛЕННЯ



«Прагрэс» — сама назва гэтага беларускага калгаса нібыта сімвалізуе пастаяннае абнаўленне, сацыяльна-эканамічныя пераўтварэнні, якія адбываюцца ў вёсцы. Цэнтральная сядзіба гаспадаркі — пасёлак Верцялішкі. Сем'і калгаснікаў жывуць тут у прасторных дамах з усімі выгодамі. Іх дзеці наведваюць сучасную школу, дзіцячыя сады. Выхаванне малых даверана людзям з вышэйшай педагогічнай адукацыяй. Ёсць на тэрыторыі гаспадаркі Палац культуры, на сцэне якога часта выступаюць не толькі мясцовыя таленты, але і вядомыя ў краіне калектывы. Калгасныя бібліятэкі налічваюць тысячы тамоў самай рознай літаратуры. Дзейнічае ў «Прагрэсе» і спартыўна-аздараўленчы комплекс са шматлікімі секцыямі і групай здароўя, з выдатным плавальным басейнам. Каб вызваліць калгаснікаў ад штодзённых хатніх спраў і стварыць ім умовы для культурнага адпачынку, іх прысядзібныя ўчасткі вынесены ў агульны масіў. Нарыхтоўка кармоў для жывёлы, якая знаходзіцца ў асабістай гаспадарцы, пасадка і ўборка бульбы, іншыя працаёмкія справы вядуцца

калгаснай тэхнікай. Берагчы час прагрэсаўцам дапамагаюць Дом быту, лазне-пральны камбінат. Праўленне калгаса не шкадуе сродкаў на збудаванне аб'ектаў вытворчага і культурна-бытавога прызначэння. Толькі ў мінулай пяцігодцы на гэтыя мэты выдаткавана каля 9 мільёнаў рублёў. Умела, рупліва вядуць гаспадарку калгаснікі. Яны пастаянна атрымліваюць высостыя ўраджай збожжа, бульбы, цукровых буракоў. Штогод калгас прадае дзяржаве тысячы тон мяса і малака. Праца ў «Прагрэсе» мала чым адрозніваецца ад працы гараджаніна. І ў паляводстве, і ў жывёлагадоўлі паспяхова ўкараняецца комплексная механізацыя працаёмкіх працэсаў. А кіраваць складанымі машынамі ў гаспадарцы ёсць каму: дзiesiąкі калгаснікаў маюць вышэйшую адукацыю, больш чым сто чалавек — спецыяльную сярэднюю, сотні — сярэднюю. НА ЗДЫМКАХ: у новым калгасным дзіцячым садзе; пенсіянеркі — ўдзельніцы фальклорнага калектыву Палаца культуры М. КОМАРА, С. КРЫВЕЦ, В. СМОЛЬСКАЯ; адзін з лепшых механізатараў і. ПАУЛЮКЕВІЧ; першакласніцы.

Фота В. ВІТЧАНКІ.

ЕЩЕ И СЕГОДНЯ 150 ТЫСЯЧ ГИТЛЕРОВСКИХ ПРЕСТУПНИКОВ СКРЫВАЮТСЯ ОТ ПРАВОСУДИЯ

КОМУ НУЖЕН ФАШИЗМ

Социальная сущность фашизма давно выяснена: это открытая террористическая диктатура наиболее реакционных и наиболее империалистических элементов финансового капитала. Этот вывод, сделанный в начале 30-х годов марксистской общественной наукой, был подтвержден социальной практикой фашизма — зверствами, преследованиями демократов, кровью миллионов жертв развязанной им второй мировой войны.

Природа фашизма с тех пор не изменилась. Его послевоенная модификация — неофашизм, поощряемый реакционными тенденциями империализма, прежде всего империализма США, все активнее угрожает жизни людей в десятках государств мира, а кое-где и жизни самих государств.

Понимают ли все это современные буржуазные идеологи? Надо полагать, да, по крайней мере, многие из них. Тем не менее они считают правую опасность, как правило, не столь опасной, как полевение широких народных масс. И поэтому в их трактовке истории и сущности фашизма очевидно чаще всего двуединое стремление: опровергнуть, с одной стороны, марксистско-ленинское определение классовой природы фашизма, а с другой — выдвинуть свои объяснения причин его возникновения, его социальной и классовой сущности.

Подобного рода «опровержения» сегодня выливаются в поток публикаций, представляющих широкий диапазон школ и направлений — от традиционных буржуазно-консервативных и либеральных до неореформистских, психоаналитических и чуть ли не «космогонических» теорий происхождения фашизма. В США, например, в ши-

роком ходу «теория модернизации», согласно которой фашизм предстает как явление, сопутствующее и чуть ли не содействующее экономическому росту и индустриальному развитию государства.

Так появляются на свет антинаучные и кощунственные рассуждения о том, будто фашизм может закономерно сопутствовать (?) экономическому развитию отсталых стран и народов. Параллельно авторы такого рода утверждений пытаются доказать, что корни фашизма и питательная среда для него полностью отсутствуют в развитых промышленных капиталистических странах — в США, Англии, Франции, ФРГ.

Остановимся еще на одном из множества вариантов интерпретации истории и социологии фашизма сегодня — на так называемом психолого-историческом направлении, получившем наибольшее распространение в 70-х годах в ФРГ и США. Почему именно на нем?

Для буржуазной концепции фашизма это направление удобно тем, что, используя вполне закономерный интерес к человеку как субъекту политического движения, оно фактически выключает из анализа исторической практики фашизма социальные факторы. А отсюда и абсолютизация психологических и даже психиатрических факторов, особенно зримо выступающих при интерпретации личности Гитлера. В частности, патриарх западногерманского фашизоведения К. Д. Брахер не случайно пишет, что фюрер и нацизм якобы «не могут быть измерены политическими и практическими масштабами, поскольку современное общество видит в них не просто необъяснимую динамику одного человека, а всеоб-

щее ужасное заболевание».

Со своей стороны американская политология, хорошо осознавая выгоды, которые могут ей дать психоанализ, а также ссылаясь на алогичность и иррационализм действий людей, откровенно отрицает генетическую природу фашизма как порождения империализма. На этом поприще особенно заметны «исследования» таких социопсихологов, как К. Крис, Е. Левенштейн, социологов А. Адлера и Э. Фромма.

Основная цель их «исследований» и соответствующих выводов — легализовать в первую очередь ставший модным на Западе, и прежде всего в Вашингтоне, тезис о гуманизации преступлений фашизма методом простого списания их за счет отклонений в психике отдельных фашистских преступников. В свою очередь это в конечном счете должно позволить оправдать злодеяния фашизма в целом — как политической и социальной системы.

Подобная проповедь забвения, тем более когда она исходит от ученых, не может не вызывать возмущения. Нацизм жив, и этот факт весьма красноречиво иллюстрирует история «лионского мясника» Клауса Барбье. Но дело не только в этом фашистском изувере, по личному приказу которого с 1942 по 1944 год было произведено 14 311 арестов, казнено 4 342 человека и более 7,5 тысячи французов отправлено в лагеря смерти. Сегодня в мире от правосудия скрываются около 150 тысяч гитлеровских преступников. Только на совести палачей, пригрезьных Вашингтоном, гибель в общей сложности двух миллионов человек.

Александр РЯБОВ, кандидат философских наук.



САВЕЦКАЯ ФАРТЭПІЯННАЯ ШКОЛА: ПРЫНЦЫПЫ І АСАБЛІВАСЦІ

ПАДАРЫЦЬ ЛЮДЗЯМ МУЗЫКУ

Савецкая фартэпійная школа мае багатую гісторыю. Старэйшае і сярэдняе пакаленні аматараў музыкі захоўваюць у памяці моцныя ўражанні ад публічных выступленняў тых, з каго пачыналася эра савецкага музычнага выканаўства. Гэта Канстанцін Ігумнаў, Марыя Юдзіна, Генрых Нейгауз, Уладзімір Сафраніцкі. Потым прыйшоў час іх вучняў — Эміля Гіельса, Святаслава Рыхтэра, Якава Фліера, Льва Аборына...

Эстафета перадавалася далей, і вось сёння надзвычай ярка прадстаўлена тое пакаленне, узрост якога ад трыццаці да сарака. Яны вельмі розныя піяністы. Імпульсны, тэмпераментны Уладзімір Крайнеў, які ўмее прымусяць раць спяваць. Заўсёды нечаканы і заўсёды лірычна прыўзняты Аляксандр Слабадзянік. Бліскучы, лагічна несакрышальны Мікалай Пятроў. Гібікі, вытанчаны Уладзімір Віярдо. Строгая і адухоўленая Эліса Вірсаладзе. У той жа час у іх многа агульнага. І агульнае гэта — тое галоўнае, што складае асноўныя прынцыпы савецкай выканаўчай фартэпійнай школы.

Якія ж гэта прынцыпы? Вадаў, найбольш ярка яны выявіліся ў творчасці маладога піяніста Міхаіла Плятнёва — лаўрэата VI Міжнароднага конкурсу імя Чайкоўскага. Плятнёў удзельнічаў у гэтым конкурсе 22-гадовым студэнтам Маскоўскай кансерваторыі і, нягледзячы на моцную канкурэнцыю з боку французскага Паскаля Дэвуайона, стаў уладальнікам залатога медаля.

Сёння дваццаціямігадовы Міхаіл Плятнёў — гэта самабытная артыстычная натура, сталаючая літаральна ад выступлення да выступлення. Чалавек, надзелены рэдкім пачуццём адказнасці і схіль-

ны да асветніцтва, ён задумаў і ажыццяўляе беспрэцэдэнтную ў гісторыі савецкага выканаўства анталогію фартэпійнай музыкі П. Чайкоўскага — на пласцінках і ў канцэртным выкананні. Многае ўжо зроблена. Яшчэ больш намечана зрабіць. Вадама, Плятнёў — з'ява выключная па сіле і яркасці даравання, па сталасці розуму і майстэрства, але (мы якраз падыходзім тут да адказу на наша пытанне) ён яшчэ і носьбіт прынцыпаў і традыцый рускай, а следам за ёй і савецкай выканаўчай фартэпійнай школы.

Сам Плятнёў, разважаючы пра яе асаблівасці і прычыны прызнання на сусветнай арэне, гаворыць так: «Я думаю, што прычыны поспеху савецкай школы крыюцца, па меншай меры, у двух момантах. Першы — гэта галоўныя прынцыпы рускай школы — жыццёвасць, далёкая ад схластычнасці, гэта значыць выказванне праўды ў мастацтве, сапраўднага пачуцця, сапраўднай эмоцыі. Прынцып спеваў на фартэпіяна. Другі ж момант — гэта прывілея нашай дзяржаўнай сістэмы. У Савецкім Саюзе правільна і планамерна пабудаваны сам працэс музычнай адукацыі. Артыст мае ўсе магчымасці развіць свой талент і падрыхтавацца да міжнароднага спаборніцтва. Гэта дапамагае маладым музыкантам у выдатнай форме выступаць на конкурсах, заваджаюць высокія прызавыя месцы, а потым пацвярджаюць гэты поспех у гастрольных паездках па ўсяму свету...»

Прывядзём таксама выказванне вядомага музычнага і грамадскага дзеяча Швейцарыі Андрэ Франсуа Марэскоці, члена журы некалькіх конкурсаў імя Чайкоўскага. Ён сказаў: «Я з вялікай па-

вагай стаўлюся да савецкай выканаўчай школы. Тут вельмі высокі выкладчыцкі ўзровень. І не выпадкова сярод лаўрэатаў самых розных міжнародных спаборніцтваў мы сустракаем прадстаўнікоў Савецкай краіны...»

Высокі ўзровень выкладання ў нас заканамерны, бо па традыцыі айчынага музычнага мастацтва практычна ўсе буйныя музыканты адначасова і выкладчыкі. Гэта Нейгауз, Сафраніцкі, Фліер, Зак. Цяпер маюць вялікія класы Яўгеній Малінін, Леў Уласенка і многія іншыя. У працэсе выкладання яны перадаюць сваім вучням — прадстаўнікам наступных пакаленняў тыя прынцыпы, якія ўспрынялі ад сваіх настаўнікаў. Так перадаецца творчая эстафета і развіваецца традыцыя.

Прафесар Генрых Нейгауз у сваёй слаўтай кнізе «Аб мастацтве фартэпійнай ігры» пісаў: «Для таго каб гаварыць і мець права быць выслуханым, трэба не толькі ўмець гаварыць, але перш за ўсё мець, што сказаць». Змястоўнасць выканання, напавненне яго вобразнасцю, шчырым пачуццём — галоўнае, чаму вучаць і што спасцігаюць у працэсе вучобы савецкія выканаўцы. Самым цесным чынам з гэтым галоўным прынцыпам звязана ўсведамленне фартэпіяна як інструмента, здольнага на сапраўдную павучасць гуку, што таксама характэрна савецкаму выканаўству. У кнізе Нейгауза ёсць цэлы раздзел, які так і называецца: «Пра гук».

«Каралём гуку» — лямучага, страшнага, які нясе ў сабе цэлую масу найтанчэйшых нюансаў, — справядліва называюць Уладзіміра Крайнева, аднаго з найярчэйшых прадстаўнікоў сярэдняга пакалення савецкіх піяністаў. Як і ў большасці яго калег-ра-

веснікаў, у Крайнева надзвычай вялікі рэпертуар: прынцыпу «універсалізму» таксама прытрымліваецца савецкая выканаўчая школа. Свае праграмы ён прадумвае як цыклы, якія будуць па прынцыпу падабенства або, наадварот, кантрасту стыляў.

Разважаючы аб традыцыях савецкай выканаўчай школы, Крайнеў падкрэслівае: «Надзвычай вялікае значэнне індыўідуальнасці выканаўцы як выказніка аўтарскіх ідэй, якую неабходна спалучаць з дакладным адчуваннем стылю. Гэта, безумоўна, вельмі цяжка. Але ў гэтым я бачу вышэйшы сэнс сапраўднага выканаўчага майстэрства, да якога мяне веў мой настаўнік — Генрых Нейгауз, а пасля смерці гэтага выдатнага музыканта — яго сын Станіслаў Нейгауз».

У заключэнне мне хацелася б адзначыць яшчэ адзін вельмі важны момант: імкненне большасці сучасных савецкіх выканаўцаў да ансамблевага музыцыравання. Імкненне актыўнае, якое дае выдатныя вынікі. Нагадаю пра ансамбль саліста Вялікага тэатра Яўгенія Несцярэнка і Уладзіміра Крайнева, фартэпійны дуэт Уладзімір Крайнеў — Уладзімір Віярдо. Уладзімір Віярдо выступае са скрыпкачом Рыгорам Жысліным, вяланчэлістка Наталля Гутман — з піяністкай Эліса Вірсаладзе. Галіна Пісарэнка спявае ў ансамблі са Святаславам Рыхтэрам, Міхаіл Плятнёў іграе з вяланчэлісткай Вікторыяй Яглінг... Пералічэнні можна працягваць, але справа не ў колькасці, а ў тэндэнцыі, сэнс якой у даным выпадку заключаецца ў тым, каб падарыць слухачам як мага больш выдатнай музыкі.

Фарыда ФАХМІ,
музычны крытык.

новія вершы

Максім ТАНК

ПАЧАКАЙ

І яблыня мне гаворыць:
«Пачакай, калі паспеюць
Мае яблыкі...»

І зязюля кажа:
«Пачакай, паваражу іншым,
Тады...»

І сябры пішуць:
«Пачакай, абавязкова
Наведем...»

І ты абяцаеш:
«Пачакай, прыйду...»

Быццам у мяне і сёння
Невычэрпны запас
Часу.

ЦЫМБАЛЫ

З усіх інструментаў музычных
Я родныя слаўлю палі.
Іх струны — барозны, якія
Маёй калыханкай гулі.

Яны мне ігралі ў юнацтве
Пад гоман і вёсен і зім,
Чуў іх на сваім я вяселлі,
Чуў іх і ў аполе сваім.

І рады, калі іх чуць буду
На схіле зямных сваіх дзён,
Спрадвечную музыку гэту —
Цымбалаў зямных перазвон.

Я з'явіўся,
Як і ўсе на свеце,
Каб не сохла
Дрэў вясновых вецце,
Рэкі сваіх рэчышч
Не гублялі,
Птушкі пець
Век не пераставалі,
Хлеб быў нашым хлебам —
Не атрутай,
Дзеці былі шчасцем —
Не пакутай,
Каб няпраўда
Не была за праўду большай,
Каб жывыя
не зайдросцілі
Памёршым.

І калі не здзейснію
Я ўсё гэта,
Як з'яўлюся зноў
Прад створцам свету!

ВАДА

Не буду спрацацца,
Якая лепшая вада:
Ці дыстыляваная,
Вадаправодная,
Ці з рэкламнымі зыкеткамі
На бутэльках!

Я прывык да звычайнай:
Крынічнай, калодзежнай,
Азёрнай,
Дажджавой,
У якой —
Залатыя светлячкі,
Драбінкі пяску,
Пушышкі дзьмухаўца
І сіняя неба.

Гэта я напіўшыся,
Зелянеюць дрэвы,
Цвітуць лугі,
Пяюць птушкі
І хутчэй загойваюцца
Любыя раны.

Да чаго ж марудна,
Быццам жанчына на фэст ці
ў тэатр,

Збіралася хмара
Праціцца дажджом.

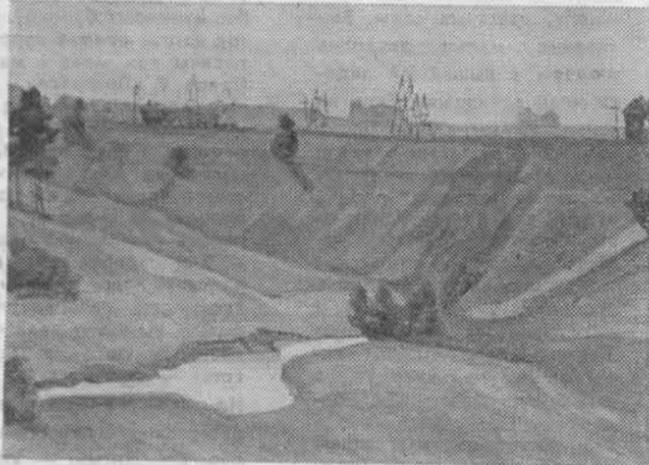
Нат калі прагрукатала мне:
— Зараз!.. —
Яшчэ доўга прычэсвалася
Грабянцямі вятроў,
Прыхарошвалася
У люстэрках сваіх бліскавіц,
Аж пасварыліся мы.
І таму потым
Усю дарогу па лужах
Брылі з ёю моўчкі.

Каб пасадзіць дрэва,
Трэба мець рукі,
Прыдатныя да рыдлёўкі
І чулыя да маладога парастка,
Трэба быць закаханым у
жыццё,
У дзіцячы смех, забаўкі,
гульні

І чуць спеў птушак,
Якіх, можа, ты і не ўбачыш...

І зусім нічога гэтага не трэба,
Каб ссекчы дрэва.

3 АПОШНІХ ВЕРНІСАЖАЎ



Творчая біяграфія Уладзіміра Кульваноўскага пачалася з таго дня, калі пасля заканчэння ў 1938 годзе Віцебскага мастацкага вучылішча яго запрасілі працаваць у Беларускае дзяржаўнае тэатры оперы і балета БССР. Малады мастак апынуўся ў гушчыні культурнага жыцця рэспублікі: у гэты час ставяцца першыя беларускія оперы і балеты. Ён удзельнічае ў стварэнні дэкарацый да оперы «Міхась Падгорны» Я. Цікоцкага, «У пушчах Палесся» А. Багатырова, балета «Салавей» М. Крошнера. Сумесна з трупай тэатра прымае ўдзел у Першай дэкадзе беларускага мастацтва і літаратуры ў Маскве ў 1940 годзе.

Як мастак-пастаноўшчык ён дэбютаваў у оперы Дж. Вердзі «Трубадур». Дэбют быў надзвычай плённы. Але найбольш ярка дараванне Кульваноўскага праяўляецца пры стварэнні нацыянальных спектакляў і казачна-былінных сюжэтаў опер. У іх ён у поўную сілу раскрыў свае здольнасці пазычнага пранікнення ў далёкія гістарычныя часы жыцця славянскіх народаў.

Адначасова з напружанай працай у

тэатры Уладзімір Кульваноўскі займаецца жывавісам і графікай. Захапіўшыся гісторыяй [да гэтага яго падштурхнула праца над спектаклямі на гістарычныя сюжэты], ён піша цыкл палотнаў, прысвечаных слаўнаму мінуламу нашай сталіцы. Мастак стварае велічны вобраз старажытнага горада. Гэтыя яго работы былі прадстаўлены на персанальнай выставе, што нядаўна прайшла ў сталічным Палацы мастацтва. У кнізе водгукі тады з'явілася нямала запісаў гледачоў наконт яго работ. Напрыклад, мастак Я. Мусіенка назваў песняй аб Мінску ўсю выстаўку Кульваноўскага. І не згадзіцца з гэтым немагчыма. Бо самае яркае ўражанне ва ўсёй экспазіцыі яраза ад гэтых твораў, на якіх Мінск — у пачатку забудовы, у розныя моманты сваёй гісторыі, у будні і ў святы. У кожнай карціне мастака адчуваецца подых жыцця тагачаснага горада, дзе пасяліліся вясёлыя і працавітыя людзі — рамеснікі, гандляры... Аўтару настолькі праўдзіва і гістарычна дакладна ўдалося перадаць каларыт мінулых эпох, іх прыкметы, што кожны безумоўна верыць



таму, што бачыць на палатне. І гэта, відаць, не выпадкова... У свой час Уладзімір Пятровіч удзельнічаў у археалагічных раскопках Мінскага дзяржаўнага, вывучаў навую працы, прысвечаныя старажытнаму Мінску. Грунтоўная падрыхтоўка папярэднічала распрацоўцы ім у мастацтве тэмы старажытнай гісторыі Мінска.

Некаторыя творы мастака з гэтага цыкла пажадалі набыць грамадскія ўстановы сталіцы, музеі, бібліятэкі. У хуткім часе яны ўпрыгожаць кнігарню Тройцкага прадмесця — гістарычнага цэнтра Мінска.

Сціплыя па каларыту пейзажы У. Кульваноўскага, як быццам напоўненыя гукімі роднай мовы, роднай матчынай песні. Амаль усе яны пісаліся на Міншчыне. Наогул, У. Кульваноўскі з тых людзей, якія не ездзяць далёка, каб убачыць і напісаць нешта неверагодна незвычайнае, дзіўнае і прыгожае. Для яго прыгажосць — тут, блізка, дзе жыве і працуе мастак.
НА ЗДЫМКАХ: У. КУЛЬВАНОЎСКІ. «Курасоўшчына», «Воблачны дзень».

НЯСВІЖСКАМУ ЗАМКУ—400 ГАДОЎ

Калі б
муры
маглі
гаварыць...

Краінай замкаў некалі называлі нашу зямлю. Кажуць, у даўнія часы на Беларусі амаль праз кожныя сорок вёрст стаялі магутныя мураваныя збудаванні, узведзеныя рукамі мясцовых майстроў. Яны, гэтыя тоўстыя сцены і вежы, не раз чулі сігналы-паклічы вайсковых труб, свіст стрэл і грукат гармат. У час бязлітасных войнаў і варажых паходаў замкі былі галоўнымі пунктамі абароны, дзе збіраліся сілы змагання і каваліся будучыя перамогі.

Магчыма гэты жорсткі час і прымусіў нясвіжскага князя Мікалая Радзівіла Сіротку загадаць у маі 1583 года на месцы колішняга драўлянага замка ўзвесці фартэцыю найноўшага тыпу. Кіраваць работамі Сіротка даручыў саракагадоваму італьянскаму архітэктару Яну Марыя Бернардоні, а сам адправіўся ў паломніцкае падарожжа ў Іерусалім.

У Нясвіж былі сагнаны тысячы сялян, зведзены лепшыя майстры нашай зямлі. Дзень і ноч з усяго наваколля сюды цягнуліся падводы, грузаныя лесам, камянямі і цэглай. Насыпаліся высокія валы, узводзіліся бастыёны, падымаўся ўверх княжацкі палац... Сістэма плацін на рацэ Уша ўтварыла вакол замка суцэльнае вадзяное кольца. З горада сюды можна было трапіць толькі адзіным шляхам — праз драўляны мост. Пры неабходнасці абароны ён лёгка разбіраўся. Такім чынам, у XVI—XVII стагоддзях гэта была непрыступная фартэцыя, якая злучалася падземнымі хадамі з гарадскімі касцёламі і кляштарамі (ці праўда ці не, але кажучы, што адзін з хадоў цягнуўся нават да Мірскага замка — гэта кіламетраў 35). Па тым часе Нясвіжскі замак лічыўся адным з самых магутных і дасканалых на Беларусі.

Але праходзілі гады, расло вайсковое майстэрства, і замак паступова страчваў сваё абарончае прызначэнне. З цягам часу грозная нясвіжская цытадэль пераўтварылася ў шыкоўны палацава-замкавы ансамбль з вялікімі паркавымі масівамі. І, плетучы розныя інтрыгі, Радзівілы ўжо не разлічвалі на таўшчыню замкавых сценаў, а больш спадзяваліся на грудзі і плечы навакольнай шляхты. Пажоўклыя архіўныя дакументы, старыя фаліянты расказваюць нам шмат цікавых рэчаў пра даўнія часы, пра замак Нясвіжскі. Але гэта далёка не ўсё, толькі мізэрная частка таго, што бачылі на сваім вяку муры.

У лепшыя для Радзівілаў часы ў замку былі незлічоныя багаці, нажытыя слязямі і горам людскім. «Без перабольшвання можна сказаць, — пісаў паэт і даследчык Уладзіслаў Сыракомля, — што большая частка Украіны, Русі і без малаго ўсё Палессе прыносілі сюды даніну за свой хлеб, за свае лясы, за рыбу, што ў вадзе, за птушак і пчол, што ў паветры, і хто ведае, можа за само паветра. Праца тысяч сялян, ператвораная ў золата, напайняла тутэйшыя скарбніцы каштоўнасцямі, тутэйшыя паграбы — найтанчэйшымі напіткамі, свет — здзіўленнем...» Сучаснікі сцвярджаюць, што кароль Рэчы Паспалітай выглядаў «бедненькім» у параўнанні з Радзівіламі. Ім служылі вядомыя дойліды і мастакі. Радзівілу Сіротку аказваў паслугі нават Рэмбрант. У 1770 годзе ў замку было 984 творы жывапісу і графікі. Княжацкая бібліятэка налічвала каля дваццаці тысяч кніг амаль што на ўсіх еўрапейскіх мовах (у тым ліку і на беларускай — у Нясвіжы друкаваў свае кнігі Сымон Будны). У архіве захоўваліся каштоўныя дакументы: ад даўніх актаў да лістоў французскіх каралёў Людовіка XV і Людовіка XVI, Багдана Хмяльніцкага, Карла XII, Пятра I... У дваццаці велічных залах (а ўсяго ў замку было звыш 300 пакояў, у некаторых з іх столькі замаялі... акварыумы) месціліся багатыя калекцыі старажытнай зброі, случкіх паясоў, карэліцкіх і нясвіжскіх шпалераў і іншых рэчаў, створаных у асноўным талентам і рукамі запрыгоненых сялян і рамеснікаў.

Войны знішчылі амаль усё...

А муры маўчаць!

Маўчаць яны і пра тыя свавольствы, якія чынілі на іх вачах князі-самадуры. Усіх Радзівілаў тут, відаць, перасягнуў Пяне Каханку. У сваіх забавах ён даходзіў нават да таго, што загадваў высыпаць соллю дарогу ад замка ды прыгарада Нясвіжа, Альбы і

ўлетку катаўся на санях, запражаных мядзведзямі.

Пыха княжацкая не ведала межаў. Першыя магнаты Рэчы Паспалітай імкнуліся зацьміць нават каралеўскі двор. Той жа Пяне Каханку, прымаючы ў Нясвіжы польскага караля Станіслава Аўгуста (1784 год), учыніў гульбішча, якое каштавала мільёны злотых. Некалькі дзён працягваліся балі, прадстаўленні, паляванні, феерверкі. Адначасова за сталы ў замку сядзела некалькі тысяч чалавек. Яшчэ столькі ж — у кляштарох і шатрах за горадам. Бочкамі лілося дарагое віно, тонамі паядаліся пышныя стравы. Кароль двойчы выязджаў у Альбу, дзе былі пабудаваны дзесяткі ідылічных сялянскіх хатак, выкапаны каналы і вадасховішчы, на якіх плавалі сапраўдныя лодкі і караблі. Альбу асвятляла каля васьмісот тысяч (!) лампёнаў, згадваюць у сваіх мемуарах сведкі гэтай урачыстасці. Кульмінацыяй яе быў «марскі бой, які інсцэніраваў штурм Гібралтара». Бой вёўся сапраўднымі снарадамі, таму былі забітыя і параненыя...

А муры маўчаць!

Зрэшты, не жорсткасць і самадурства Радзівілаў праславілі Нясвіжскі замак (яны, хутчэй, надалі яму дурную славу). Куды даўжэй будучы памятаць людзі тых неведомых майстроў, чыімі рукамі была створана гэтая прыгажосць. Параўнаць яе з чым-небудзь цяжка. Ёсць лепшыя замкі, ёсць горшыя. Такіх жа — няма.

Менавіта таму мы з такой любасцю ставімся да яго, так ашчадна захоўваем гэтае ўвасабленне самабытнага таленту нашага народа.

Прыязджаючы ў старажытны Нясвіж, мы перш за ўсё кіруемся да замка. Праз зеляніну стогадовага парка мы яшчэ здалёк заўважаем яго абрысы. І сэрца шчыміць, і грудзі напайняюцца радасцю, радасцю спаткання з нечым дарагім і бліжкім. Мы падыходзім бліжэй і, прытуліўшы далоні да халодных муроў, вітаемся з ім.

Потым доўга ходзім па стромкіх валах, ля падножжа якіх цямнее вада. Аглядаем замак з усіх бакоў. Нідзе не бачна паўтарэння аднаго і таго ж матыву. Адна вежа не падобная на другую, у кожнай сцяны своеасаблівы дэкор. Здавалася б, не замак — а лялька, дзе тут таў магутнасць і непрыступнасць. Тым не менш...

«...А пасля пачалося пекла аблогі. Зверну безупынным патокам ліўся агонь і свінец. Чорны дым засцілаў неба... Дзікае гігганце коней... Разбітыя лесвіцы..., ляянка..., немая крыкі параненых салдат, якія, сарваўшыся з вала, ляцелі ўніз... Безліч войска нашага палегла пад тымі мурамі», — так апісваў шведскі гісторык аблогі ў штурм Нясвіжскага замка палкам Карла XII. Так што звонку вытанчаны і, здавалася б, крохкія сцены хаваюць у сабе магутную сілу...

У двары замка, абкружаным манументальнымі гмахамі, незвычайна ўтульна. Тут таксама дрэвы і кветкі. Пасярэдзіне — калодзеж з арыгінальным каваным каларотам. Франтон галоўнага корпуса аздоблены цікавай лепкай: гарматы, воіны, даспехі... У цэнтры — герб Радзівілаў.

У замку круглы год жывуць людзі. Ужо амаль сорок гадоў тут месціцца санаторый. Сюды прыязджаюць з усёй рэспублікі, каб адпачыць, паправіць сваё здароўе. І гэта добра. Бо замку без чалавека нельга...

Нельга яму і без легенды. Ні адзін замак, напэўна, не можа абысціся без яе. Ёсць яна і ў Нясвіжскага.

Кажуць, многа-многа гадоў назад дачка князя Марыса закахалася ў маладога конюха. А бацькі, даведаўшыся пра гэта, не маглі змірыцца з такім сорамам: як так, княжацкая дачка ды пакахала халопу. Таму дзяўчыну пасадзілі ў вежу, а коня аддалі ў салдаты. Марысі ж казалі, што ён нечакана памёр. У люты мороз дзяўчына выбегла ў парк і, плачучы, праседзела цэлую ноч на тым месцы, дзе ўпотаў сустракалася са сваім каханым. Там яе замёрзла і знайшлі раныцай...

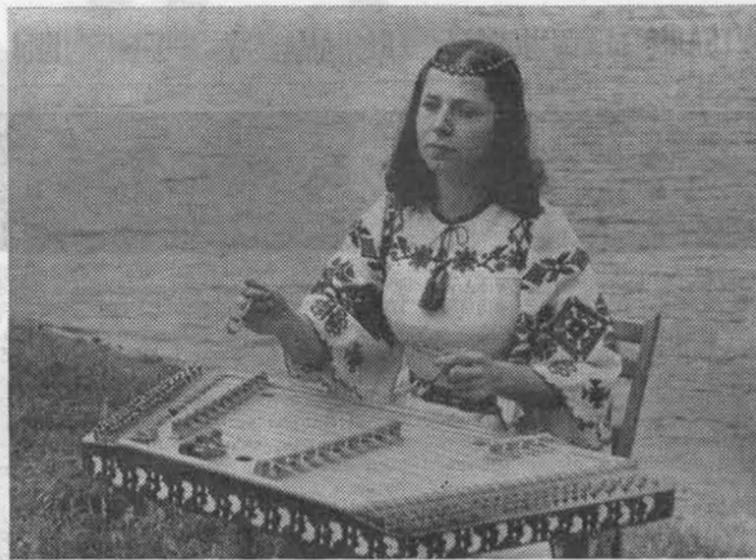
Маці Марысі доўгія гады пасля смерці дачкі хадзіла ў жалобе. «Чорнай дамай» празвалі яе людзі. І па сённяшні дзень яе душа не ведае спакою, і сёння «Чорная дама» блукае начамі па парку і замку...

Прыедзьце ў Нясвіж, і вам абавязкова раскажуць гэтую легенду. Праўда, ніхто не скажа, што «Чорную даму» ён бачыў на ўласныя вочы. Але ў пацверджанне сваіх слоў вам пакажуць высокі шэры абеліск, які стаіць на тым месцы, дзе памерла дзяўчына. На ім высечана: «Марысе. 1898».

Абеліск, пастаўлены кімсьці з «новых» Радзівілаў, так сказаць, ужо плод легенды. Тым не менш, ёсць факты, якія сведчаць пра яе праўдападобнасць. На адным з партрэтаў Нясвіжскай галерэй, які пасля другой сусветнай вайны быў адшуканы і нядаўна рэстаўрыраваны, мы бачым захутаную ва ўсё чорнае жанчыну. «Анна Катажына Радзівіл (1676—1746)» — так падпісана гэтае палатно. А на адваротным яго баку ёсць яшчэ і стары надпіс па-польску: «Чорная дама»...

Калі б муры маглі гаварыць...

Ігар ГЕРМАНЧУК.



На афішы Белдзяржфілармоніі з'явілася новае імя — Ангеліна ТКАЧОВА. Дзяўчына скончыла беларускую кансерваторыю і, як звычайна, разам з дыпламам атрымала накіраванне на працу. Маладую артыстку вельмі прыхільна сустрэлі ў калектыве. Тым больш, што яна ўжо зарэкамендавала сябе таленавітай выканаўцай на традыцыйным для Беларусі музычным інструменце — цымбалах. А. Ткачова разам са сваёй сяброўкай, студэнткай кансерваторыі І. Грыгаровіч сёлета стала лаўрэатам VIII Усесаюзнага конкурсу артыстаў эстрады. Будзе дарэчы зазначыць, што ў гэтыя дні Ангеліна Ткачова сярод іншых удзельнікаў Усесаюзнага агляду творчай моладзі прымае ўдзел у Заключным канцэрце ў Кіеве. У яе сольнай праграме народныя мелодыі, сачыненні беларускіх кампазітараў, творы савецкай і замежнай музычнай класікі.

Фота У. ДЗЕМКІНА.

НАМ ЗАСТАЛАСЯ СПАДЧЫНА

АДКРЫЦЦІ ЗОІ РУСЕЛЬ

Паўсюль у нашай краіне: і ў буйных гарадах, і ў невялікіх пасёлках — ствараюцца фальклорныя калектывы, якія ўсё часцей і часцей выступаюць на сценах лепшых канцэртных залаў. Відаць, і гэта з'ява — адзнака нашага бурнага часу. Для кожнага з нас на пэўным жыццёвым этапе надыходзіць такі перыяд, калі неабходна асэнсаваць сваю прыналежнасць да агульначалавечых каштоўнасцей, а што можа быць больш чалавечым і гуманным, чым народнае мастацтва? У ім — нашы вытокі, наша мінулае і цяперашняе, наша душа. Далучаючыся да яго, мы глыбей адчуваем сувязь з зямлёй, якая нас узагадвала.

Такое пацудзе ўзнікае на канцэртах фальклорнага ансамбля Маладзечанскага музычнага вучылішча. Не абстрактным, упрыгожаным адценнем «народнасці», а глыбока працудым, што ідзе з глыбіні сэрца, паўстае беларускае народнапесеннае мастацтва ў яго творчасці. У час выступлення ансамбля пераконваешся: усё тое, што робяць на сцэне ўдзельнікі калектыву, ім блізка і зразумела, яны жывуць гэтым. І адчуванне натуральнасці не пакідае гледача ні на імгненне.

Няма добрага мастацкага калектыву без кіраўніка-энтузіяста. Тут ёсць такі кіраўнік: Зоя Русель — выкладчыца вучылішча, якая шмат гадоў вядзе курс народнай творчасці. Ёй належыць ідэя стварэння ансамбля, яна ж і аўтар усіх яго кампазіцый. Зоя Францаўна вырасла ў «песеннай» сям'і, дзе перадаваліся з пакалення ў пакаленне, беражліва захоўваліся традыцыі народнага спявання і ігры на розных інструментах. Яшчэ дзяўчынкай яна мела магчымасць назіраць у сябе на радзіме, у вёсцы Шутавічы, розныя абрады, якімі так багатая Сморгоншчына: калядныя, валачобныя, вясельныя. Пазней цікавасць да народнай песні не згасла. Студэнткай кансерваторыі З. Русель напісала пад кіраўніцтвам вядомага беларускага музыказнаўца-фальклорыста Л. Мухарынскай дыпломную работу, прысвечаную праламленню паўднёвых і паўночных традыцый у песеннай

творчасці Маладзечанскага раёна. Прычым увесь гукавы матэрыял быў сабраны і апрацаваны самой дыпломніцай.

Першае прадстаўленне фальклорнага ансамбля вучылішча адбылося ў снежні 1981 года. Быў сабраны матэрыял для ўзноўленага на сцэне ў той вечар каляднага абраду, аднаго з самых маляўнічых і яркіх у гадовым цыкле народных святаў. Удзельнікам прадстаўлення ўдалося разыграць сапраўдны спектакль, і зроблена гэта было са шчырым народным гумарам. Маляўнічыя касцюмы, умела ўзноўлены інтэр'ер сялянскай хаты і нават сапраўдныя калядныя каза, «ролю» якой з поспехам выканаў тады адзін са студэнтаў вучылішча, — усё гэта ў сукупнасці з вясельмі, поўнымі агню песнямі было сапраўдным адкрыццём для прысутных у зале. Сцэнарый прадстаўлення, канечне, быў складзены і старанна адрэцэпаваны загадзі. Але гэта зусім не пазбавіла відовішча ад элементаў імпрывізацыйнасці, жывой творчасці ўдзельнікаў. Адметны факт: усе песні гэтых «калядак» былі запісаны студэнтамі ў час фальклорных экспедыцый, якія даўно сталі ў вучылішчы традыцыйнымі.

Наступнай буйной работай калектыву стаў купальскі абрад. А наперадзе — новыя творчыя задумы: увасобіць дажыткі, вясельне. Не мінула яшчэ і двух гадоў з часу стварэння ансамбля, а канцэрты яго ўжо карыстаюцца вялікай папулярнасцю сярод маладзечанцаў і гасцей горада. Нядаўна Беларускім радыё была запісана цэлая праграма з удзелам ансамбля.

Сёлета, скончыўшы вучылішча, фальклорны калектыв пакадаюць многія яго ўдзельнікі-студэнты. І, безумоўна, той зарод любові і беражлівых адносін да нашай спадчыны, які яны атрымалі за гэты час, не згасне. І, працуючы ў музычных школах і Домах культуры, яны будуць актыўнымі прапагандыстамі сваёй справы. Таму што той, хто лічыць скарбы народнай песні не мёртвым музейным багаццем, а жывой культурай, кожны раз будзе звяртацца да іх з хваляваннем, чакаючы новых бяспечных адкрыццяў.

А. ГАРАХАВІК.

ФУТБАЛІСТЫ МІНСКАГА «ДЫНАМА» — У РОЗЫГРЫШЫ КУБКА ЕЎРАПЕЙСКІХ ЧЭМПІЁНАЎ

УДАЛЫ ДЭБЮТ

Летась футбалісты беларускай сталіцы выйгралі першы...

Жараб'ёўка была неміласэрнай для мінчан: першы сапернік — швейцарскі «Граскоперс».

Гасцінна сустрэў Мінск швейцарскую каманду: сонечнае надвор'е, букеты кветак, добрыя ўмовы для трэніроўкі...

— Я ўпэўнены, — сказаў ён спартыўным журналістам, — што

ў першым матчы перамогуць мінчане. Наша задача — забіць хоць адзін мяч у іх вароты.

Праўда, футбалісты Швейцарыі ў гэтым не згаджаліся са сваім настаўнікам.

Гаспадары, трэнеры і футбалісты мінскага «Дынама», былі больш сціплымі ў сваіх прагнозах.

Ці спраўдзіліся гэтыя прагнозы? Часткова. Звернемся да самой гульні.

Стадыён «Дынама» быў цалкам запоўнены. Са сваёй камандай прыехалі нават дзве тысячы балельшчыкаў са Швейцарыі.

Па свістку арбітра з Італіі д'Элія пачаўся матч. З першых мінут мінчане рынуліся ў атаку.

Небяспечныя моманты пастаянна ўзнікалі ля варот «Граскоперса». Ведаючы, што найбольшую небяспеку прадстаўляюць нападаючыя мінчан Ігар Гурыновіч і Георгій Кандрацьеў...

На 18 мінуце сустрэчы госці парушылі правілы каля штрафной пляцоўкі. Юрый Курненін удала прабіў штрафны — мяч, нікога не закрануўшы, апынуўся ў сетцы варот «Граскоперса».

А што ж «Граскоперс»? Швейцарцы спрабавалі змяніць ход сустрэчы, але іх самыя галоўныя бамбардзіры Клаўдзіо



Сулсера і Курт Яра былі надзейна прыкрыты абаронцамі мінчан Віктарам Янушэўскім і Сяргеем Бароўскім.

І вось — 1:0. На чыю карысць? Трэнер швейцарскай каманды М. Блажэвіч на пасляматчавай сустрэчы паабяцаў: «Домашні сумеем адыграцца».

Хто выйдзе ў наступны круг спаборніцтваў, пакажа другі матч, які пройдзе 28 верасня ў Цюрыху.

Што датычыць дэбюту, то ён удаўся. Беларускія футбалісты парадавалі цікавай гульні, і, галоўнае, першая перамога надасць нашым футбалістам упэўненасці.

Яўген ТУРАЙКЕВІЧ.

НА ЗДЫМКУ: момант гульні. Фота М. ХАДАСЕВІЧА.



Адзіны ў рэспубліцы марскі музей створаны ў мінскай школе № 30. Тут макеты баявых караблёў, карціны, даведачная літаратура, выразкі з газет і часопісаў аб караблях і марскіх бітвах, біяграфічныя даведкі пра буйных флатаводцаў.

Фота Ю. ГЕРШАНОВІЧА.

РЭЛІКТАВЫЯ БАЛОТЫ

Тут, на Дамжарыцкім балоце, суцэльны нізкарослы саснячок. Рост дрэўцаў не перавышае двух метраў, але кроны многіх з іх закруціліся і сфарміраваліся, і, значыць, сасна мае векавы ўзрост.

Расліны гэтага сфагнавага балота атрымліваюць мізэрнае мінеральнае сілкаванне толькі за кошт атмасферных ападкаў. Тут захавалася некалькі відаў, тыповых для тундры або паўночнай тайгі.

Сярод балота, на ўзвышаных градах — марэнах, сустракаюцца невялікія астравы высакавольнага лесу. Яны, нібыта вялікія караблі, узвышаюцца над нізкарослым саснячком.

Гэты ўнікальны куток прыроды дайшоў да нас з глыбіні вякоў.

М. ЛАВАЎ.

Гумар

Ноччу да зубнога ўрача ўлез грабежнік і, не знайшоўшы нічога, запатрабаваў грошы.

— На вялікі жаль, — пазяўнуў урач, — грошай у мяне няма, але калі вы не хочаце пайсці з пустымі рукамі, я магу вам бясплатна вырваць зуб.

— Сяргант, правярце асабістую справу радавога Браўна.

— А ў чым справа, сэр?

— Мне здаецца падзронным, што кожны раз, скончыўшы

стральбу, ён старанна сцірае з айтамата адбіткі пальцаў.

Пасля сваркі жонка гаворыць:

— Добра, Ганс, я праяўлю разважлівасць і пайду на кампраміс: ты павінен прызнаць, што поўнасьцю вінаваты, і тады я згаджуся з табой.

Маладзенька дзяўчына сядзела на абедзе побач з пажылым чалавекам. У час размовы яна спытала:

— А што вы робіце, сін'ёр?

— Я вучуся астраномію.

— Астраномію? — пагардліва сказала дзяўчына. — А мы ўжо прайшлі яе.

— Магу парэкамендаваць вам выдатнага адваката. Яго кліенту пагражала пакаранне смерцю на электрычным крэсле, і, уяўляеце, ён дабіўся...

— Апраўдання?

— Не, значнага зніжэння напружання.

У ВАШУ КАЛЕКЦЫЮ

ПРА САМАЕ ДАРАГОЕ

Барацьба за мір — адна з важнейшых тэм не толькі нашай літаратуры, жывапісу, кіно, але і філатэліі. Сымвалічным з'яўляецца той факт, што на адным з паштовых блокаў, выпушчаных да 50-годдзя Кастрычніка, адлюстравана першая публікацыя «Дэкрэта аб міры».

Больш за шэсць дзесяцігоддзяў мінула з таго дня. І ўвесь гэты час наша краіна не спыняла барацьбы за тое, каб назаўсёды выратаваць планету ад войнаў.

У 1933 годзе да ўлады ў Германіі прыйшлі фашысты. Выпуск у 1935 годзе серыі марак, шырока вядомай сярод філатэлістаў усяго свету пад назвай «Антываенная», быў укладам савецкага паштовага ведамства ў выкрыццё агрэсіўных планаў гітлераўцаў.

Пра маркі, прысвечаныя падзеям другой сусветнай вайны, гераізму савецкіх людзей у жорсткай барацьбе з фашыстамі, нашы чытачы ўжо ведаюць са старонак газеты «Голас Радзімы».

Гітлераўскі фашызм быў знішчаны. Але небяспека новай вайны не ліквідавана. Свету пагражаюць імперыялістычныя сілы на чале з ЗША. У красавіку 1949 года ў Парыжы збіраўся першы пасляваенны Кангрэс міру, каб процідзейнічаць гэтай небяспецы. І з 1949 года ў нашай краіне рэгулярна сталі выходзіць і асобныя маркі, і цэлыя серыі, прысвечаныя тэме барацьбы за мір.

ная канферэнцыя прыхільнікаў міру». «Мір пераможа вайну!». Шырокае адлюстраванне ў філатэліі знайшла Праграма міру, абвешчана XXIV з'ездам КПСС. На марцы з надпісам «За раззбраенне і міжнароднае супрацоўніцтва» бачым перакрэсленую атамную бомбу, а побач — ледакол «Ленін» як сімвал мірнага выкарыстання атамнай энергіі.

Цікавая мініяцюра, прысвечаная Дагавору аб забароне выпрабаванняў ядзернай зброі ў атмасферы, космасе і пад вадой. Цяпер да гэтага дагавора далучыліся больш за 120 краін.

Летам 1975 года ў Хельсінкі завяршылася нарада па бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе. Трыццаць тры еўрапейскія дзяржавы, ЗША і Канада падпісалі заключны акт — дакумент вялікага гістарычнага значэння. Тады ж у нашай краіне выйшла паштоўка. На ёй — карта Еўропы і словы: «Права на мір павінна быць забяспечана ўсім народам Еўропы».

Ярка праявілася міралюбівая знешняя палітыка Савецкага Саюза ў прынятых на XXV і XXVI з'ездах КПСС Праграмах далейшай барацьбы за мір і міжнароднае супрацоўніцтва, за свабоду і незалежнасць народаў. Рашэнні з'ездаў знайшлі адлюстраванне ў шматлікіх паштовых выпусках Міністэрства сувязі нашай краіны.

У 1977 годзе ў Маскве адбыўся Суветны форум міралюбівых сіл. На выпушчанай да гэтай падзеі марцы адлюстравана эмблема форуму — зямны шар і пальмавая галінка, якая сімвалізуе барацьбу народаў за мір.

Адна з апошніх серыяў савецкай пошты называецца «Праграма міру ў дзеянні» і прысвечана міжнароднаму супрацоўніцтву, міралюбівай, стваральнай сутнасці сацыялістычнага ладу.

Леў КОЛАСАЎ.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44. ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі. Зак. 1594